

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРИТЯГНЕННЯ ЗАВІДОМО НЕВИННОГО ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ ЗЛОЧИНУ

*Лендел В.В.,
студент магістратури
факультету європейського права та правознавства
Ужгородського національного університету*

Незважаючи на високі вимоги, які пред'являються законодавством України до діяльності державних органів, ситуація у цій сфері є вкрай негативною. Спостерігається чимало порушень під час досудового розслідування: недотримання процесуальних норм, односторонність і неповнота розслідування тощо. Одними з найбільш небезпечних порушень у цій сфері є притягнення завідомо невинних до кримінальної відповідальності, як специфічний прояв зловживання владою або службовим становищем.

Протидія злочинам, які вчиняють службові особи у сфері правосуддя, є важливим завданням для становлення України як

демократичної та правової держави. Шкода, якої завдають такими діяннями, полягає не лише у порушенні законних прав та інтересів людей, а й у їх зневірі до діяльності державних органів, насамперед – правоохоронних та судових, у підриві престижу і авторитету цих структур. Це свідчить про актуальність теми дослідження і необхідність наукового осмислення кримінально-правової норми про відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності в контексті оновленого кримінального процесуального законодавства.

Питання кримінальної відповідальності за злочини проти правосуддя, і, зокрема, щодо притягнення як обвинуваченого завідомо невинуватої особи, неодноразово висвітлювалися в юридичній літературі. Вагомий внесок у вивчення цієї проблеми зробили Ю. В. Александров, М. І. Бажанов, М. М. Голоднюк, О. С. Горелик, С. А. Денисова, В. Д. Іванов, П. І. Гришаєв, О. О. Кваша, Ю. І. Кулешов, В. В. Кудрявцев, О. Г. Лебедев, Л. В. Лобанова, М. Д. Лисов, В. В. Мальцев, В. П. Малков, В. В. Мульченко, А. В. Наумов, П. Н. Панченко, Ш. С. Рашковська, Р. А. Сабітов, О. Б. Сахаров, О. Я. Светлов, В. Г. Смирнов, С. І. Тихенко, В. І. Тютюгін, В. С. Устинов, М. Х. Хабібуллін, О. Ю. Хлопцева, О. І. Чучаєв, М. Д. Шаргородський та ін.

Без сумніву, що роботи цих науковців мають значну наукову і практичну цінність. У них розглянуто окремі теоретичні та прикладні питання кримінальної відповідальності за вказаний злочин. Однак, як і раніше, багато аспектів досліджуваного питання залишаються дискусійними і розв'язуються суперечливо.

Зокрема, це стосується визначення предмета злочину, який притаманний відповідному об'єкту злочину. Це зумовлено, зокрема, і тим, що після прийняття 13 квітня 2012 р. та набрання чинності КПК України зміст цієї ознаки відповідного складу злочину зазнав істотних змін.

На перший погляд, предмет злочину безпосередньо не вказаний в диспозиції ч. 1 ст. 372 КК України, тому, на думку, В. М. Кудрявцева він не є обов'язковою ознакою об'єкту складу злочину [1, с. 131]. Іншої позиції притримується Є. В. Лащук, який вказує: “Предмет має бути визначеним у кримінальному законі або логічно впливати зі змісту відповідного об'єкта злочину. Лише у випадках, коли предмет визначений (безпосередньо чи опосередковано) у диспозиції певної кримінально-правової норми, він виступає обов'язковою ознакою конкретного об'єкта злочину” [2, с. 63]. Ці позиції є, безумовно, різні за змістом. Тому не можна погодитися з позицією окремих науковців, які вважають, що вказані точки зору мають право на існування і при цьому, поєднуючи їх, пропонують фактично визнати правильною першу позицію [3, с. 191]. Слід зазначити, що остання позиція є

домінуючою в теорії кримінального права [4, с. 210]. На нашу думку, така позиція відповідає реальним вимогам при конструюванні складу злочину. Пригадаємо, наприклад, що мотив не вказаний у диспозиції ч. 1 ст. 185 КК України, але при цьому немає сумнівів, що він є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони крадіжки. Тому аргументація, що якщо предмет злочину безпосередньо не вказаний в диспозиції ч. 1 ст. 372 КК України, він не є обов'язковою ознакою об'єкта цього складу злочину, на нашу думку, є не досить обґрунтована і не може бути сприйнята як певна аксіома.

По-друге, для того, щоб визначитися, чи є предмет притягнення до кримінальної відповідальності завідомо невинуватої особи, слід пригадати поняття предмета злочину. Можна цілком погодитися з думкою Є.В. Лашука, що “предмет злочину – це факультативна ознака об'єкта злочину, що знаходить свій прояв у матеріальних цінностях (котрі людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), з приводу яких та (або) шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочинне діяння” [2, с. 59]. На наш погляд, таким предметом злочину, який передбачений ст. 372 КК України, є, за аналізом норм глави 22 нового КПК України, письмове повідомлення про підозру, яке оформлюється не постановою, а процесуальним документом, що має тільки назву повідомлення [5, с. 355]. Спробуємо пояснити таке положення.

Якщо повідомлення про підозру є предметом злочину, то вона повинна мати певні ознаки (фізичну, соціальну і юридичну) й відповідати наступним умовам: “1) предмет злочину – це матеріальні цінності, що фіксуються органами чуття людини або спеціальними технічними засобами; 2) предмет злочину є складовою об'єкта злочину та нерозривно пов'язаний із суспільними відносинами, які охороняються кримінальним законом; 3) предмет злочину пов'язаний з об'єктивною стороною – з приводу предмета вчиняються злочинні діяння та (або) здійснюється безпосередній злочинний вплив на нього; 4) предмет злочину пов'язаний з метою злочинця певним чином на нього вплинути; 5) предмет злочину є факультативною ознакою об'єкта злочину” [2, с. 86].

По-перше, повідомлення про підозру – це офіційний кримінальний процесуальний документ, який складений на підставі кримінального процесуального закону прокурором або слідчим за погодженням з прокурором на підставі зібраних доказів у ході досудового провадження та у якому формулюється підозра (обвинувачення) конкретній особі у вчиненні кримінального правопорушення (правопорушень) до закінчення досудового розслідування [5, с. 355]. Зміст і форма повідомлення про підозру визначаються ст. 277 КПК України, у відповідності з якою цей процесуальний акт має складатися з двох частин: вступної та описової.

Також слід пригадати, що офіційні документи в теорії кримінального права беззаперечно визнаються предметом певних злочинів [6, с. 10–16].

По-друге, як відомо, предмет злочину є складовою об'єкта злочину та нерозривно пов'язаний із суспільними відносинами, які охороняються законом про кримінальну відповідальність і яким завдається шкода чи створюється загроза її заподіяння. Як відомо, основним безпосереднім об'єктом вказаного злочину є суспільні відносини, що забезпечують врегульовану Конституцією України та кримінальним процесуальним законодавством діяльність органів досудового розслідування та прокуратури щодо притягнення фізичних осіб до кримінальної відповідальності [7, с. 73]. Така діяльність неможлива без складання повідомлення про підозру [8, с. 603–605]. Це основний процесуальний документ, який дозволяє попередньо сформулювати обвинувачення особі, і тому вказана постанова має пряме відношення до об'єкта злочину, який передбачений ст. 372 КК України.

По-третє, повідомлення про підозру пов'язана з об'єктивною стороною. Вчинити вказаний злочин без винесення відповідного повідомлення неможливо. Саме складання повідомлення про підозру в незалежності від способу її оформлення є змістом об'єктивної сторони. Тобто, на це повідомлення про підозру відбувається злочинний вплив. Відповідне повідомлення не може бути знаряддям чи засобом вчинення такого злочину. Оскільки, як відомо, знаряддя та засоби вчинення злочину відрізняються від предмета злочину тим, що вони не мають жодного зв'язку з тими суспільними відносинами, на яке вчиняється посягання. Вказане повідомлення про підозру, як вже було зазначено, має пряме відношення до об'єкта злочину і тому не може бути знаряддям чи засобом вчинення такого злочину, якими можуть бути комп'ютерна техніка, друкарська машинка, ручка, папір. Слідчий, наприклад, складає повідомлення про підозру на комп'ютері та роздруковує на принтері. Вказані знаряддя мають “активні” ознаки, а саме повідомлення є умовно “пасивним”, тобто на нього здійснюється вплив.

По-четверте, повідомлення про підозру виражає у визначеній законом формі переконання слідчого (прокурора) про наявність у діях особи, яка притягується до кримінальної відповідальності, складу злочину [5, с. 356]. Якщо слідчий прагне притягнути до кримінальної відповідальності невинувату особу, то логічно він повинен скласти завідомо для нього неправдиве саме повідомлення. Тобто мета слідчого формується з бажання винести фальсифіковане повідомлення та притягнути завдяки цьому до кримінальної відповідальності невинувату особу.

По-п'яте, повідомлення про підозру, хоча і не визначена безпосередньо у диспозиції ч.1 ст. 372 КК України, але логічно випливає з його змісту, тобто такий предмет стає обов'язковою ознакою зазначеного складу злочину.

До речі, слід порівняти предмети злочинів, які передбачені ст. 372 КК України та ст. 366 КК України. У кримінально-правовій літературі не виникає жодних сумнівів, що офіційні документи є предметом злочину, який передбачений ст. 366 КК України. Службова особа складає неправдивий документ, тобто вносить до документа, який зовні оформлено правильно, відомості, що не відповідають дійсності повністю або частково. Що цікаво, таке положення відноситься як до притягнення до кримінальної відповідальності невинуватої особи, так і до службового підроблення. Тобто порівняння вказаних складів злочинів дозволяє зробити висновок не тільки про подібність вказаних злочинів, але й про однакове визначення предметів злочину обов'язковими ознаками відповідних об'єктів складів злочинів.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що повідомлення про підозру є обов'язковим предметом складу злочину, який передбачений ст. 372 КК України.

Список використаних джерел:

1. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений / Кудрявцев В. Н. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Юрист, 1999. – 304 с.
2. Лашук Є. В. Предмет злочину в кримінальному праві України: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Лашук Єфрем Вікторович. – К., 2005. – 262 с.
3. Кругликов Л. Л. Юридические конструкции и символы в уголовном праве / Л. Л. Кругликов, О. Е. Спиридонова. – СПб. : Р. Асланов “Юридический центр Пресс”, 2005. – 336 с.
4. Курс уголовного права. Общая часть : учебник для вузов. – [в 5 т.] / [Г. Н. Борзенков, В. С. Комиссаров, Н. Е. Крылова и др.] ; под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. – М. : Зерцало–М, 2002–2002. – Т. 1 : Учение о преступлении. – 2002. – 624 с.
5. Юрченко Л. В. Повідомлення про підозру: новела кримінального процесуального законодавства України // Зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. “Актуальні проблеми публічного та приватного права” (Запоріжжя, 3 жовтня 2012 р.). – Запоріжжя : КПУ, 2012. – С. 355–357.
6. Кравцов С. Ф. Предмет преступлений : автореф. дис. ... на соискание научн. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное

- право” / С. Ф. Кравцов. – ЛГУ им. А. А. Жданова. – Л., 1976. – 19 с.
7. Кузнецов В. В. Кримінальна відповідальність за притягнення як обвинуваченого завідомо невинуватої особи : Монографія / В. В. Кузнецов, М. В. Сийплові / За заг. ред. д.ю.н., проф. В. І. Шакуна ; Передмова Г. О. Усатого. – Ужгород : ЗакДУ, 2011. – 284 с.
  8. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. С. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та міжнародного кримінального права факультету європейського права та правознавства УжНУ Сийплові Микола Васильович